

Беззубенко А.В.

кандидат історичних наук,

доцент кафедри всесвітньої історії,

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди (м. Харків)

ПОЛЬСЬКІ НЕУРЯДОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ В ПРОЦЕСІ ІНТЕГРАЦІЇ КРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (1998 – 2004 рр.)

Анотація. Статтю присвячено вивченню досвіду діяльності неурядових організацій Польщі на шляху європейської інтеграції країни на прикладі Польського Фонду ім. Роберта Шумана і Фонду ім. Стефана Баторія. Визначено причини активізації проєвропейського напрямку діяльності НУО, проаналізовано процес його формування та реалізації, узагальнено досвід польського третього сектору.

Ключові слова: неурядова організація (НУО), Європейський Союз, Польща, інтеграція, інформаційна кампанія.

Постановка проблеми. Республіка Польща однією з перших країн Центральної Європи заявила про членство в Європейському Союзі як про свою стратегічну мету. Бажання входу Польщі до цієї структури виражали практично всі впливові політичні сили і значна частина польського суспільства [1, 50]. Однією із важливих цілей на шляху до євроінтеграції країни було проведення широкої інформаційної політики щодо ЄС з метою отримання свідомої підтримки населення вступу до Співдружності [2, 4]. Так, у «Національній стратегії інтеграції» («*Narodowa Strategia Integracji*»), представленій в уряді 28 січня 1997 р. Комітетом з питань європейської інтеграції, було визначено нові цілі інтеграції та координації вже розпочатих ініціатив при широкому залученні неурядових організацій, що мало забезпечити більш ефективну і результативну підготовку країни до цього процесу [3, 1].

Досвід здійснення проєвропейської політики Польщі із активним залученням до цього процесу неурядових організацій, на нашу думку, є корисним для нашої країни з міркувань того, що, по-перше, Україна у своїй міжнародній політиці взяла курс на поступове поглиблення економічної інтеграції і політичного співробітництва з ЄС, по-друге, можливістю для українських НУО допрацювати власні європейські стратегії.

Аналіз актуальних досліджень. При написанні статті використано публікації українських [1, 4] та польських дослідників з проблеми [5]. Джерельну базу дослідження становлять урядові програми Польщі щодо визначення основних цілей, шляхів,

методів реалізації інтеграції країни до ЄС [2, 3], установча та звітна документація Польського Фонду ім. Роберта Шумана [6, 7] і Фонду ім. Стефана Баторія [8, 9, 10, 11, 12], матеріали офіційних сайтів неурядових організацій [13, 14].

Метою дослідження є аналіз діяльності польських неурядових організацій, спрямованої на підтримку європейської інтеграції країни, на прикладі діяльності Польського Фонду ім. Роберта Шумана і Фонду ім. Стефана Баторія. Хронологічні рамки дослідження охоплюють період від 1998 р. до 2004 р. 1998 р. — це час, коли розпочинаються офіційні переговори між майбутніми членами і представниками ЄС, коли польські НУО розпочинають перші проєвропейські інформаційні кампанії; також це був час найнижчої підтримки польським населенням ідеї євроінтеграції Польщі. 1 травня 2004 р. — день офіційного приєднання Польщі до Євроспільноти.

Виклад основного матеріалу. Розвиток політики розширення Європейського Союзу протягом 1990-х — на початку 2000-х рр. свідчить про еволюцію підходів Польщі щодо залучення до цього процесу неурядових організацій. Підтвердження цієї тези знаходимо в офіційних урядових програмах — «Національна стратегія інтеграції» («*Narodowa Strategia Integracji*») [3] і «Інтеграція Польщі в Європейський Союз. Програма інформування суспільства» («*Integracja Polski z Unią Europejską. Program informowania społeczeństwa*») [2], — що визначили НУО як одного із важливих партнерів польського уряду в реалізації процесу євроінтеграції країни. Зокрема, відносини між урядом і НУО повинні були базуватись на принципах партнерства і відкритого суспільного діалогу. Уряд зобов'язувався підтримувати ініціативи неурядового сектору шляхом надання консультацій, фінансової та технічної допомоги [2, 19].

Варто зазначити, що рівень довіри до третього сектору в 1990-х — на початку 2000-х рр. серед польського населення завжди сягав високих результатів. На думку дослідників, це було пов'язано ще із Рухом Солідарності 1980-х рр., коли відбувалися процеси державотворення нової демократичної Польщі, формування в країні

громадянського суспільства, повернення Польщі до Заходу. Після 1989 р. в країні «розквітає» громадянське суспільство із усією своєю динамікою та різноманітністю. Оскільки неурядові організації були незалежними і не виступали від імені держави, тому вони мали змогу, по-перше, дозволити собі більш відкрито формулювати свою позицію і пропонувати рішення можливих проблем, по-друге, — швидко і ефективно діяти, підтримуючи таким чином міжнародні дії держави. І польський уряд активно використав потенціал третього сектору у вирішальній фазі підготовки до референдуму щодо приєднання Польщі до Європейського Союзу.

Крім того, входження польських неурядових організацій до установ ЄС, на думку уряду, повинно було стати важливим елементом лобіювання економічних і політичних інтересів Польщі [3, 3].

Тематикою європейської інтеграції у Польщі займалося багато НУО. Серед них: Польський Фонд ім. Роберта Шумана, Центр Громадянської Освіти, Фонд ім. Стефана Баторія, Фонд Розвитку Місцевої Демократії тощо, які мали на меті, по-перше, надати суспільству більш ширшу та об'єктивну інформацію про ЄС, по-друге, мінімізувати негативне ставлення поляків до інтеграції, по-третє, довести, що членство Польщі в ЄС це не тільки економічне співробітництво, а й суспільний, політичний, культурний діалог і, по-четверте, переконати польське суспільство позитивно проголосувати на референдумі за входження Польщі до єдиного європейського простору [4].

Перші проєвропейські інформаційні кампанії за участі організацій третього сектору були організовані в 1998 — 1999 рр. під час офіційних переговорів Польщі з ЄС. Це був час, коли більшість поляків не сприймала ідею вступу до Європейської Спільноти. Найважливіші і більш результативні проєвропейські кампанії відбулися в період з січня до червня 2003 р., коли більшість неурядових організацій отримали гранти від Польського Управління з Питань Європейської Інтеграції (при Міністерстві закордонних справ). У цей час було реалізовано важливі суспільні ініціативи. Серед них: Громадська Ініціатива «ТАК в Референдумі» (організована Польським Фондом ім. Роберта Шумана, Регіональною Асоціацією «Rozwoj», Фондом «Ніда»), грантовий конкурс «Інтеграція зараз» (розроблена Польським Управлінням з Питань Європейської Інтеграції), Польські Європейські Зустрічі, Паради Шумана (організовані Польським Фондом ім. Роберта Шумана) тощо [4]. Більшість проєктів фінансувалися впливовими приватними фондами: Фондом Форда (США), Фондом Чарльза Стюарта Мотта (США), Фондом ім. Стефана Баторія (Польща).

Так, проаналізувавши звіти Польського Фонду ім. Роберта Шумана за 2003 — 2004 рр. можемо виокремити основні заходи, проведені ним, щодо інформування польського суспільства про ЄС — це: Європейські дебати, радіопрोगрами на хвилі ТОК FM, Польські Європейські Зустрічі, Шкільні європейські клуби, інформаційні кампанії «Через освіту до Європи», «Волонтерство — будівництво мостів в Європі», «Разом до Європи», Польський Європейський Календар тощо.

Так, у 2003 р. Фондом було організовано 18 Європейських дебатів, які відбулися в основному у Східній Польщі [6, 2]. У дебатах взяли участь представники місцевої влади, неурядових організацій, релігійні діячі, молодь та люди, які були негативно налаштовані на інтеграцію Польщі до ЄС. Під час дебатів учасники та запрошені гості дискутували над аргументами «за» і «проти» євроінтеграції країни, її результатами для політичного і економічного розвитку Польщі, навколо питання суверенності держави та національної самовизначеності.

Тематика радіопрोगрам на хвилі ТОК FM була різноманітною, включаючи і такі цікаві теми, як «Жінки в ЄС», «Роль і місце Церкви в ЄС», «Польська наука і ЄС», «Польські НУО в ЄС», «Культурна співпраця в ЄС» тощо. Гостями радіопрोगрам, зокрема, були Урсула Новаковська (директор Центру прав жінок), Павел Кшечунович (Представництво польських НУО в Брюсселі), Ева Степан (Представництво Європейської Комісії), Яцек Павліцький (кореспондент «Gazeta Wyborcza» в Брюсселі) [7, 3-6].

З метою поширення ідей європейської інтеграції, популяризації ЄС з 1994 р. Фондом організувалися Польські Європейські Зустрічі і Паради Шумана на день святкування Дня Європи (9 травня). Європейські Зустрічі у Варшаві об'єднували тисячі звичайних громадян зі всієї Польщі та з-за кордону. Наприклад, Перша Польська Європейська Зустріч відбулася в 1994 р. і збрала понад 100 учасників [4]. А в Х Польських Європейських Зустрічах (2003 р.) взяло участь вже близько 10 тис. осіб (значна частина яких, до речі, були представниками 250 неурядових організацій Польщі) [6, 9]. Під час кампанії було розклеєно 3500 плакатів, 2500 інформаційних бюлетенів про Польські Європейські Зустрічі, 1000 рекламних заохочень до позитивного голосування польських громадян на майбутньому референдумі [6, 14].

З січня 1997 р. Фонд у співпраці з іншими неурядовими проєвропейськими організаціями видає «Polski Kalendarz Europejski» (PKE) («Польський Європейський Календар»). Це вільне періодичне видання, унікальне джерело інформації для європейської молоді, науковців, місцевих лідерів

та ЗМІ щодо просвіти і заохочення поляків до євроінтеграції. Польські номери видання були присвячені, зокрема, пропозиціям щодо процесу формування польського членства в ЄС у відношенні, наприклад, до проблем охорони здоров'я, політики сусідства, європейських фондів, економіки, інституціональних реформ і т.д. [14]. Так, у 2003 р. було видано 8 номерів накладом 1200 екземплярів [6, 21], у 2004 р. — 9 номерів накладом у 1000 примірників [7, 25].

Аналогічно і Фонд ім. Стефана Баторія — досить потужна структура, що майже виключно фінансується західними джерелами (Фондом Відкритого Суспільства — 90 % фінансування) — наприкінці 1990-х рр., коли визначилися країни, які потраплять до 2-го або 3-го «ешелонів» кандидатів у члени Європейського Союзу, активно включився до програм Форуму Центрально-Східної Європи [12, 5-6]. Її основними завданнями стали, по-перше, підтримка трансформаційних перетворень у нових демократичних суспільствах, по-друге, сприяння процесам інтеграції країн Центрально-Східної Європи в єдиний європейський простір [5, 5].

Так, 5-6 квітня 2001 р. у Варшаві за сприяння Фонду було проведено Конференцію «Budowanie partnerstwa między organizacjami pozarządowymi z Polski i z Unii Europejskiej» («Налагодження партнерства між неурядовими організаціями Польщі і ЄС»). Конференція була присвячена питанням співпраці НУО Польщі та ЄС в соціальній сфері, розвитку гуманітарної допомоги, прав людини, освіти та культури [8, 97]. 18-19 травня 2003 р. спільно з польським Міністерством закордонних справ організовано семінар «Przyszłość współpracy wyszehradzkiej — nowy początek?» («Майбутнє вишеградської співпраці — новий початок?») за участю політиків, журналістів, активістів неурядових організацій з Чехії, Польщі, Словаччини і Угорщини. Учасники семінару обговорювали поточну співпрацю між країнами Вишеградської групи і про перспективи розвитку країн після вступу до ЄС [10, 56-57].

З іншого боку, Фонд ім. Стефана Баторія провів заходи, спрямовані на підготовку польських неурядових організацій, щоб вони найкращим чином використали майбутнє польське членство в ЄС. В основному це були дотації, спрямовані на проєвропейську діяльність НУО. Проаналізувавши звіти з діяльності Фонду за 2001 — 2004 рр., можемо назвати вибірково польські неурядові організації, що отримали таку фінансову підтримку. Отже, у 2001 р. гранти на статутну діяльність і інституціональний розвиток отримали 23 організації, серед них: Академія розвитку філантропії в Польщі — 800 000 злотих, Фонд «Інститут справ публічних» — 1 580 000 злотих, Хельсінський

фонд прав людини — 1 084 000 злотих [8, 10-12]. У 2002 р. гранти отримали 20 НУО, зокрема, Фонд Польсько-Чесько-Словацької Солідарності — 100 000 злотих, Польський Фонд ім. Роберта Шумана — 180 000 злотих [9, 19-21]. У 2003 р. — 32 неурядові організації, з них, наприклад, Фонд «Освіта для Демократії» — 30 000 злотих, Фонд «Екорозвитку» (Нижньосілезького воєводства) — 100 000 злотих, Екологічно-культурне товариство «Клуб Гая» — 100 000 злотих [10, S. 19-21]. У 2004 р. — 28 НУО, серед них: Карітас (Гнезно) — 42 000 злотих, Товариство Допомоги св. Брата Альберта (Свіднік) — 40 000 злотих тощо [11, 21-23].

В цілому у 2001 р. Фонд ім. Стефана Баторія надав 889 грантів установам та організаціям, 147 стипендій і 94 індивідуальні або групові дотації для витрат на відрядження, пов'язані із участю в закордонних заходах [8, 6]; 2002 р. — 808 грантів для установ і організацій, 140 стипендій, 81 індивідуальні або групові дотації на закордонні відрядження [9, 6]; 2003 р. — 350 грантів, 10 нагород і 8 стипендій, 48 індивідуальних або групових дотацій на закордонні відрядження (131 особа) [10, 7]; 2004 р. — 363 гранти, 11 нагород, 49 дотацій для 213 осіб, які перебували в закордонних відрядженнях [11, 7].

Існують і інші точки зору щодо ефективності неурядових організацій в процесі євроінтеграції країни. Так, деякі дослідники констатують, що державна влада і місцеве самоврядування запізно залучили до цього процесу неурядові організації, часто обмежували фінансування ініціатив третього сектору. І сам неурядовий сектор запізнився та тільки частково використав свій шанс. Однак, ми не можемо заперечувати успіхи та активність польських НУО у сфері пропагування знань про Європейський Союз у 1998 — 2004 рр.

Висновки. В цілому, активна діяльність неурядових організацій в процесі європейської інтеграції Польщі сприяла широкій проінформованості населення та включення суспільства у весь процес його приготування, позитивні результати чого продемонстрував референдум 2003 р. Важливим представляється те, що неурядовий сектор Польщі у своїй діяльності керувався принципом: проблема входження Польщі до ЄС — це не тільки тема для політичної еліти країни, а й для кожного громадянина. В результаті неурядові організації сприяли створенню свого роду форуму суспільного діалогу широкого кола поляків, які були зацікавлені тематикою європейської інтеграції Польщі. Отже, з одного боку неурядовий сектор Польщі сприяв вступі країни до ЄС, а з іншого — зараз користується тими можливостями і засобами, що стали доступні Польщі після набуття членства в Європейському Союзі.

Література:

1. Ложечкін В.С. Етапи європейської інтеграції Республіки Польща (1989 – 2004 рр.) / В.С. Ложечкін // Наука. Релігія. Суспільство. – 2009. – № 2. – С. 49-53.
2. Integracja Polski z Unią Europejską. Program informowania społeczeństwa [Електронний ресурс] / Urząd Komitetu Integracji Europejskiej; Departament Informacji Komunikacji Społecznej. – Warszawa, 1999. – 31 s. – Режим доступу: https://polskawue.gov.pl/files/Dokumenty/dok_przyjete_RM/Pispl.pdf/.
3. Narodowa Strategia Integracji / Komitet Integracji Europejskiej. – Warszawa, 1997. – 58 s. – Режим доступу: https://polskawue.gov.pl/files/Dokumenty/dok_przyjete_RM/Nsipl.pdf
4. Інформаційні дії про входження Польщі до Європейського Союзу, проведені польськими неурядовими організаціями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eu.prostir.ua/library/1852.html>.
5. O przyszłości Europy. Nowe sąsiedztwo – nowe stowarzyszenie: Ukraina i Unia Europejska na początku XXI wieku / Fundacja im. Stefana Batorego. – Raporty. 6. – Warszawa, 2002. – 15 s.
6. Sprawozdanie z działalności Polskiej Fundacji im. Roberta Schumana w 2003 roku. – Warszawa : Polska Fundacja im. Roberta Schumana, 2004. – 37 s.
7. Sprawozdanie z działalności Polskiej Fundacji im. Roberta Schumana w 2004 roku. – Warszawa : Polska Fundacja im. Roberta Schumana, 2005. – 39 s.
8. Sprawozdanie 2001. Fundacja im. Stefana Batorego / Oprac. Marcin Polak, Ewa Kulik-Bielicka. – Warszawa : ARW Roband, 2002. – 114 s.
9. Sprawozdanie 2002. Fundacja im. Stefana Batorego / Oprac. Ewa Kulik-Bielicka, Olga Katarzyna Szotkowska. – Warszawa : ARW Roband, 2003. – 124 s.
10. Sprawozdanie 2003. Fundacja im. Stefana Batorego / Oprac. Danuta Stoeicka, Olga Katarzyna Szotkowska. – Warszawa : ARW Roband, 2004. – 90 s.
11. Sprawozdanie 2004. Fundacja im. Stefana Batorego / Oprac. Anna Czajkowska, Danuta Stoeicka. – Warszawa : Drukarnia AZ, 2005. – 90 s.
12. Sprawozdanie. 2000 / Opracowanie Marcin Polak, Ewa Kulik-Bielińska; Fundacja im. Stefana Batorego. – Warszawa, 2002. – S. 5-6.
13. Fundacja im. Stefana Batorego [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.batory.org.pl/>
14. Polska Fundacja im. Roberta Schumana [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://schuman.pl>

Беззубенко А.В. Польские неправительственные организации в процессе интеграции страны в Европейский Союз (1998 – 2004 гг.). – Статья.

Аннотация. Статья посвящена изучению опыта деятельности неправительственных организаций Польши на пути европейской интеграции страны на примере Польского Фонда им. Роберта Шумана и Фонда им. Стефана Батория. Определены причины активизации проевропейского направления деятельности НПО, проанализирован процесс его формирования и реализации, обобщен опыт польского третьего сектора.

Ключевые слова: неправительственная организация (НПО), Европейский Союз, Польша, интеграция, информационная кампания.

Bezzubenko A.V. Polish non-governmental organizations in the process of integration into the European Union (1998 – 2004). – The Article.

Summary. This article is devoted to the study of the experience of NGOs Poland towards European integration on the example of the Robert Schuman Foundation of Poland and the Stefan Batory Foundation. The reasons activate pro-European activities of NGOs, analyzed the process of its formation and implementation, summed up the experience of the Polish third sector.

Keywords: non-governmental organization (NGO), European Union, Poland integration, information campaign.